

УДК 7.012:504

ПЕРЕДУМОВИ ВИНИКНЕННЯ ТА СТИМУЛИ РОЗВИТКУ ЕКОЛОГІЧНОГО ДИЗАЙНУ

ЛАГОДА Оксана, ЧЖАН Дунцань

Харківська державна академія дизайну і мистецтв, Харків, Україна
oxanalahoda@gmail.com

Проблеми теоретичного осмислення загальних і локальних закономірностей розвитку екологічного дизайну є надзвичайно актуальним запитом сучасного суспільства. Стосовно дизайн-діяльності їх розробка обумовлена багатогранністю самого дизайну, різноманітністю дизайн-продуктів, їх функцій, орієнтованих на екологізацію. Щоб виявити способи вирішення проектним шляхом екологічних проблем і специфічні прийоми екологізації дизайн-продуктів, необхідно встановити, як формувалися екологічні уявлення людства, що обумовили виникнення та розвиток екологічного дизайну як такого в умовах сучасності.

Ключові слова: екологічна свідомість, екологізація, сталий розвиток.

ВСТУП

У ХХ ст. високі темпи економічного розвитку призвели до появи низки глобальних проблем. Найбільш актуальною серед них є ускладнення взаємодії в системі «людина – середовище (природа)», яку визначають як «екологічну». Для дизайну ця проблема постає дедалі важливішою. Створений штучний світ речей, віртуальний світ Інтернету й ін. займають все більше місця в житті людини, поглинаючи та перетворюючи природу як об'єктивно існуючий ресурс. А він – не безмежний. Взаємодія людини з природою обумовлює актуальність розгляду екологічних аспектів дизайн-діяльності, що ґрунтується на широкому колі соціально-гуманітарних проблем. Такі дослідження надають можливість комплексно вирішувати ряд екологічних проблем в реаліях сучасності.

ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

З'ясувати, коли та яким чином формувалися екологічні уявлення, які обумовили виникнення та формування екологічного дизайну з метою подальшого виявлення та порівняння способу вирішення екологічних проблем проектним шляхом через специфічні прийоми екологізації дизайн-продуктів.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ТА ЇХ ОБГОВОРЕННЯ

Історія екологічних уявлень сягає глибокої давнини. Становлення та організація життєдіяльності первісних людей, розвиток їх розумової та колективної діяльності створювали основу для усвідомлення як самого факту їх існування, так і розуміння залежності цього існування від зовнішніх природних умов. Формування екологічної свідомості людства було орієнтоване на практичне застосування в процесах виживання та життєдіяльності. Перші спроби впорядкувати процес пізнання і взаємодії з природою на науковій

основі з'явилися в епоху ранніх цивілізацій Межиріччя, Єгипту, Китаю. Обґрунтування процесу розвитку взаємин між природою і людиною було зафіксовано в епоху античності. Предмет наукових інтересів давньогрецьких дослідників ґрунтувався на ідеї впливу середовища на людину. Занепад давньоримської цивілізації в другій половині II ст., її подальше падіння під натиском варварів і встановлення практично на всій території Європи панування догматичного християнства обумовило те, що науки про природу і людину протягом багатьох століть практично не розвивалися. Положення змінилося з настанням епохи Відродження, яка нерозривно пов'язана з ім'ям відомого італійського митця та вченого Леонардо да Вінчі. Вивчення історії життя на Землі привело його до висновку про зв'язок Землі та Всесвіту і про мізерність того місця, яке займає в ньому наша планета [1, с. 7-9].

Справжній «прорив» в екологічній науці стався у другій половині XIX – на початку XX ст., коли видатні археологічні відкриття суттєво розширили наукові знання про походження та розвиток людського роду. Це заклало основи таких наук, як еволюційна та історико-культурна антропологія. У XIX ст. на основі робіт французьких філософів з'явився також новий науковий напрямок – *інвайронменталізм* як сукупність поглядів, згідно з якими першорядне значення надається впливу на людину природного середовища, а також підкреслюється, що природне оточення жорстко регламентує умови життя людей. В будь-якій ситуації показники природного середовища повинні були розглядатися силами, невідповідними контролю. Їх вважали незалежною змінною на відміну від залежної величини – поведінки людей.

Поняття «відношення особистості до середовища» з'явилося в 1912 р. у працях А.Ф. Лазурського і С.Л. Франка. Це поклало початок активному розвитку самих різних теорій та концепцій XX ст. в контексті екологічної особистості та екологічної проблематики. Такі уявлення були конкретизовані та розвинені в концепції ноосфери. Саме поняття «ноосфера» було введено в науку в 1927 р. французьким філософом, математиком та антропологом Е. Леруа. Втім, головним творцем ноосферної концепції вважається російський природознавець і мислитель В.І. Вернадський, який розвинув ідею ноосфери як «біосферизованого суспільства». Вернадський наголошував, що людина охопила своїм життям, культурою всю біосферу і прагне ще більше поглибити та розширити сферу свого впливу. Біосфера поступово перетворюється на ноосферу – сферу розуму. Він розглядав ноосферу як найвищу стадію розвитку біосфери, коли визначальним фактором стає розумна діяльність людини. Вчений був переконаний, що «ноосферне людство» знайде шлях до відновлення та збереження екологічної рівноваги на планеті, розробить та здійснить на практиці стратегію безкризового розвитку природи та суспільства. При цьому він вважав, що людина цілком здатна прийняти на себе функції управління екологічним розвитком планети в цілому [1, с. 11].

Одну з перших моделей «екологічної поведінки» у 1951 р. запропонував англійський географ Вільям Кірк. Довкілля не просто «дана реальність», а, швидше за все, її синтез з «формою», зв'язками та особливим значенням, яке визначається тим, як людина його сприймає. Погляд на світ при цьому може серйозно спотворювати реальність, і значною мірою залежить від цінностей,

що переважають у межах тієї чи іншої культури [2, с. 357-371]. В. Кірк визнав два окремі, але залежні один від одного середовища: «феноменальне середовище» як сукупність явищ і процесів поверхні та «поведінкове середовище» як частину «феноменального середовища», яке сприймається та інтерпретоване людьми. «Факти» соціального та природного середовищ стають частиною поведінкового середовища тільки тоді, коли вони проникають крізь культурні фільтри цінностей. Ці цінності змінюються, тому певна інформація буде мати різне значення для представників різних культур в різні періоди. Це положення красномовно ілюструє еволюційний розвиток, як екологічної свідомості людства, так і екологічної науки як такої.

Системне вивчення взаємодії людини та довкілля розпочалося в 1960-х роках. У 1968 р. було засновано Римський клуб як міжнародну, неурядову організацію, що об'єднує вчених, громадських діячів, бізнесменів, стурбованих перспективами розвитку людства. У 1971 р. ЮНЕСКО затвердила програму МАВ (Людина та Біосфера) для проведення міжнародних досліджень взаємодії між людиною та навколишнім середовищем. А вже у 1987 р. Міжнародна комісія з оточуючого середовища і розвитку ввела в обіг термін «сталий розвиток» [3, с. 135]. Відомі екологи, соціологи, економісти, політики, психологи, починаючи з другої половини 70-х років ХХ ст., об'єднали свої зусилля з метою вироблення нового підходу до побудови взаємин між людиною та середовищем її проживання. Результатом такої роботи стало формулювання *концепції сталого розвитку*, необхідність якого закріплена рішенням Конференції ООН у 1992 р. в Ріо-де-Жанейро [1, с. 15]. Головною проблемою було визнано формування *екологічної культури*. Таким чином, науково-технічні, соціальні, екологічні та практичні напрямки розвитку різних сфер життєдіяльності сучасної людини можливі виключно в межах концепту сталого розвитку. І дизайн-діяльність не є винятком. Як зазначає М. Панкіна, «роль дизайну, що є складовою виробництва і одночасно сферою мистецтва, можливостей його естетичного впливу, виховного та аксіологічного потенціалу в формуванні екологічної культури в суспільстві та вирішенні задач сталого розвитку» вимагає комплексного розгляду [3, с. 135], що й обумовило активний розвиток такого явища як «*екологічний дизайн*».

Коли дизайн впроваджувався у культуру як нова сфера творчості, він протиставляв себе традиційній художній культурі. Висувалися гуманістичні ідеї, зокрема: гармонізація світу, насиченого машинами; гуманізація техніки. Декларувалося, що дизайнер проектує предмет, але його мета не предмет, а людина [4, с. 23]. Формування екологічного підходу в дизайні стало зрозумілою реакцією на науково-технічну революцію. Він став одним із напрямків всесвітнього екологічного руху, до завдань якого входить охорона та відновлення навколишнього середовища. Сенс екологічного підходу в дизайні полягає в створенні продукції, сумісної з навколишнім середовищем. А це передбачає зниження та, по можливості, повне усунення негативного впливу на природу за допомогою використання альтернативних ресурсів та альтернативної енергії; а також нетоксичних, вже перероблених чи призначених для переробки матеріалів та відновлюваних процесів виробництва; максимальну економію ресурсів та матеріалів; облік довговічності виробу для того, щоб

співвідношення витрат матеріалів та тривалість життя виробів було оптимальним; можливість їх утилізації після закінчення терміну служби [5]. На думку А. Уварова, «екологічний дизайн – це вид проектної діяльності, що існує як усвідомлена чи інтуїтивна реакція на природні зміни, виявлена у предметній та просторовій творчості. Метою екологічного дизайну є стабілізація відносин людини та навколишнього середовища... Об'єктом застосування методів екологічного дизайну може бути як природа, ..., так і сама людина, її соціальні, культурні та психологічні потреби у їх зв'язку з екологічною проблематикою... не існує чітких меж, які визначали б цей вид проектної діяльності, як і критеріїв, якими можна віднести виріб до продукту екологічного дизайну» [6, с.5]. Слід зазначити, що визначення поняття «екологічний дизайн» розглядають як термін, що поєднує у собі дві сфери – наукове знання та практичну діяльність людини.

ВИСНОВКИ

Проблеми теоретичного осмислення загальних закономірностей формування та розвитку екологічного дизайну знаходяться на стадії становлення. Складність їх розробки пояснюється багатогранністю дизайну, різноманітністю та специфікою дизайн-продуктів та їх функцій, що обумовлює розмаїття прийомів їх екологізації. А вони потребують поглибленого вивчення.

ЛІТЕРАТУРА

1. Стерлигова Е. Экологическая психология: пос. Пермь: ПГНИУ, 2012. 212 с.
2. Kirk, W. Problems of geography. Geography. 1963. V.48. P. 357-371.
3. Панкина М.В. Роль дизайнера в контексте экологической проблематики и устойчивого развития. *Грамота*. 2015. № 3(53): в 3-х ч. Ч. II. С. 134-137.
4. Боров Ю.Б. Эстетика. М.: Высшая школа, 2002. 511 с.
5. Панкина М.В., Захаров С.В. Экологический дизайн как направление современного дизайна. Определение понятия. *Современные проблемы науки и образования*. 2013. № 4: веб-сайт. URL: <https://science-education.ru/ru/article/view?id=9670>
6. Уваров А.В. Экологический дизайн: опыт исследования процессов художественного проектирования: дис...к. искус. М.: МВХПУ, 2010. 127 с.

LANODA O., ZHANG D.

BACKGROUND OF THE ORIGIN AND INCENTIVES OF THE DEVELOPMENT OF ENVIRONMENTAL DESIGN

The problems of theoretical understanding of the general and local patterns of development of ecological design are an extremely urgent request of modern society. As for design activities, their development is due to the versatility of the design itself, the variety of design products, their functions, focused on environmental friendliness. To identify ways to solve environmental problems by design and specific methods of ecologization of design products, it is necessary to establish how the ecological ideas of mankind were formed, which led to the emergence and development of ecological design as such in modern conditions.

Key words: ecological consciousness, greening, sustainable development.